

DR. TH. C. VRIEZEN, *Hoofdlijnen der Theologie van het Oude Testament*. Tweede druk, herzien en uitgebreid H. Veenman en Zonen, Wageningen, 1954. 400 bls. Prys ing. f14,25, geb. f16,—.

Dat in vyf jaar tyd reeds 'n tweede druk van hierdie mooi en degelike werk van Prof. Vriezen nodig geword het en kon verskyn is opsigself reeds 'n gelukwens vir die skrywer, die uitgewer en die lesers werd. Hoeseer die inhoud inderdaad „uitbreid” is toon reeds die eenvoudige telling van die bladsys wat nou 400 in plaas van die vroeëre 300 bedra. Die opset en indeling het dieselfde gebly met enkele wysigings van die opskrifte van die hoofstukke wat inderdaad juister formulerings gee. 'n Wins is dat 'n register Bybelplase toegevoeg is; maar die grootste wins is seker die literatuuropgawes sowel by die teks as veral aan die end van elke hoofstuk wat sowel van die belesenheid van die skrywer getuig as van sy seleksiegawe. Die Prolegomena of „Inleiding” soos die skrywer dit noem, wat in die eerste druk reeds byna een vierde van die hele boek beslaan het, het nou selfs uitgedy tot ruim een derde, wat in vergelyking met die eintlike „Inhoud” en met die oog op die skrywer se standpunt dat die godsdiensgeskiedenis van Israel eintlik nie in 'n beskrywing van die Teologie van die Ou Testament tuis behoort nie (vgl. veral bl. 132), 'n enigsins oneweredige verhouding lyk, hoe belangrik origens ook die prinsipiële vraagstellinge en die geesteshistoriese sketse van daardie „Inleiding” is. By die gebruik van die boek met studente het ek reeds meermale die indruk gekry dat so teveel aandag aan die „voorvrae” bestee word en die eintlike „Inhoud” teveel dreig om op 'n tweede plan te beland. Ek vra my af of 'n algehele omwerking van die prolegomena en die onderskeiding daarvan in 'n prinsipiële en 'n meer „godsdienshistoriese” gedeelte die oorsigtelikheid en bruikbaarheid van hierdie aantreklike en inhoudsryke boek nie veel sou verhoog nie.

Die voetnoot 2 op bl. 11 oor die kritiese houding van Jesus en Paulus ten opsigte van die O.T. stel die saak helderder as die eerste druk; dis ook goed dat op bl. 16 meer op die standpunt van die Reformatore en hulle navolginge ingegaan is. Hoofstuk II bevat 'n goeie aanvulling oor die verhouding van die Oud-Oosterse religies, die godsdiens van Israel en die Ou Testament; die beeld van die drie ringe is verhelderend (bl. 23; die anglisisme „overlappen” al is dit ook by van Dale en in die spraakgebruik van vele opgeneem, en die halwe germanisme „blikpunt” kon liever vermy geword het). Ek vind dit nog altyd jammer dat Vriezen nie daartoe kan besluit om die persoon en Godsverhouding van Abraham in die openbaringsgeskiedenis op te neem (bl. 25 n.l.; 39 n.3); al kan die skrywer met Procksch en sy argumente nie instem nie, dan was 'n summiere verwysing daarna wel op sy plek; hy het Procksch se argumente steeds as 'n modelstaaltjie van konstruktiewe historiese kritiek voorgekom. Dat die middelste alinea van bl. 33 eerste druk op bl. 41 tweede druk uitgelaat is, vind ek jammer; dit was 'n helder kort karakterisering van die eiene van Israel se Godsgeloof.

Dit is m.i. verantwoord dat Vriezen in Hfst. III, die skets van die van die geestelike struktuur van die O.T. en die O.T. iese geskryfte die gebruikelike onderskeiding van die Pentateugbronne handhaaf; hoe sal anders 'n enigszins aanneemlike historiese oorsig van die geestesgeskiedenis van Israel en sy geskryfte soos in die O.T. bewaar gegee kan word; of ons nou van skriftelike „bronne” of mondelinge tradisies of skole of kultuslegendes en heiligdom-oorlewings praat, daar is tog duidelik onderskeidbare gedagte- en voorstellingskomplekse in die huidige boeke van die Pentateug opgeneem en verwerk, en dit gaan nie aan om alles op dieselfde historiese vlak, nl. dié van die laaste samesteller en redaktor te plaas nie. En so lank as daar nie bevredigender onderskeidingsprinsipes en konstruksieskema's as die nou reeds twee honderd jaar gebruikelike ontdek is nie, sal hulle as wetenskaplike werkhipotese gehanteer word moet. So lank as mens met waarderingsoordele die vereiste versigtigheid in ag neem, kan ek ook nie sien watter „teologiese” besware teen bronne-onderskeiding sou bestaan nie.

Dat in hierdieselfde hoofstuk III tien bladsye oor die profete bygevoeg is en die karakterisering van Ester en die Kroniekskrywer gewysig is, is seker wins. Hoofstuk IV oor die O.T. as Woord van God is van 10 bls. uitgebrei tot 38, en het 'n geheel nuwe gedeelte bygekry oor die gebruik van die O.T. in die Kerk, in die besonder in die eksegese en die prediking, wat 'n skat van treffende uitsprake en formuleringe bevat. Hfst. V, die enkele bladsy oor Onderstelling, taak en metode van die O.T. iese Teologie, het ook heel wat uitbreiding en verwerking ondergaan, bewys hoeseer die skrywer besig bly om met die probleme te worstel. Ek kan nie sê dat die skrywer my oortuig het dat opname van 'n historiese skets van die godsdiensige gedagtes en gebruike van Israel in 'n Teologie van die O.T. (soos deur Sellin en veral Procksch gepoog) „onjuis” is; dit mag moeilik wees

om die stof logies of teologies in te pas, maar die O.T.iese Godsopenbaring is m.i. té sterk met die storie verweef om die twee benaderings- of beskrywingswyses heeltemal te skei. Die gevolg kan vir student en professor, maar al te gou fataal word.

Op bl. 138 begin dan die behandeling van die „Inhoud” van die O.T.iese Teologie. Hfst. VI is behalwe enkele retouches vrywel ongewysig gehandhaaf. Waar die skrywer so vriendelik was om op bl. 25n. 3 onse „Hervormde Teologiese Studies” aan te haal, sou hy bl. 145n. 3 goed die artikel van B. J. Engelbrecht, Die betekenis van die begrip „Vrees-van-die-Here” in Spreuke, Job en Prediker, H.T.S. VIII, 1950-51, bl. 191-223 kon vermeld het. Hfst. VII, oor God, het ook geen ingrypende wysigings ondergaan nie; tereg is bl. 162 die verwysing na Prediker (1ste dr., bl. 101) weggelaat, sterker teen die aanname van die „demoniese” van Jahwe gewaarsku, en ’n alinea oor Gods waaragtigheid bygevoeg. Met die nog weer skerper afwysing van die voorstelling van ’n hernuwing van Jahwe se koningskap (bl. 194) kan ek in hierdie vorm en formulering nie saamstem nie; met die bad water (die inderdaad te sterke babilonisering of oriëntalisering van die koningskap-Gods gedagte) loop mens so gevaar die bad en die kind weg te gooi, q.c. die in cultus en geskiedenis beleefde en dinamies ervare „vernuwing” of telkens nuwe openbaring en aanvaarding van Jahwe’s koningskap te vervaag en te ontken. Dat teen die voorstelling van ’n opnuut „koning word” van die Here geen teologiese of Bybelse besware kan aangevoer word nie, bewys afdoende Openbaring 11:15: „Die koningskap van die wêreld *het* geword van onse Here en sy Christus, en Hy sal as koning heers tot in alle ewigheid,” en vs. 17: „Ons dank U, Here God . . . dat U u groot mag *aangeneem het* en *koning geword het*” (*ebasileusas*, Aoristus; vert. Ned. Bybelgen.: „het koningskap hebt aanvaard”).

Hfst. VIII, oor die mens, is ook slegs bygewerk sonder ingrypende veranderings. Hfst. IX egter oor die verkeer van God en mens vertoon in die gedeelte oor die Versoening onder die nuwe opskrif „De Cultus” ’n sterke omwerking (bl. 287-313). Duideliker as in die eerste druk word die plek van die kultus in die O.T.iese religie in sy verskillende periodes behandel, sy eie karakter geponeer (met as primêre element die Verbondsverhouding), dan die groot feeste behandel, die verskillende offerhandelinge en die hoofgedagtes van die offerwetgewing en ten slotte die versoeningsvoorstellings buite die offerwetgewing (bl. 304; die opskrif „De cultische voorstellingen ens.” is minder juis). By hierdie herrangskikking van die stof is die beswaar van die herhalings van die versoeningsvoorstellings soos in die eerste druk voorkomende, opgehef. Moontlik is deur die huidige rangskikking die voorstellings van die Levitiese offerwetgewing oormatig sterk beklemtoon; behalwe in die boeke Leviticus en Numeri (en die Tabernakelgedeeltes in Exodus) kry mens uit die historiese, profetiese, psalm- en wysheidboeke van die O.T. nie die indruk dat die offerbeskouings van die priesterwette die bepalende elemente was van wat die gemeente

of die individuële vrome in die heiligdom vernaamlik gesoek en gevind het nie. Die volgorde van behandeling in die eerste druk het in veel opsigte nie alleen in historiese opsig nie, sy rede en regverdiging gehad. 'n Noukeurige behandeling van die plase waar die versoeningsuitdrukkings voorkom en van hulle spraakgebruik sal nog ander beligtings gee as wat die skrywer hier en daar daarop laat val. Maar die onderwerp is so omvattend, ingewikkeld en ingrypend dat alleen reeds om te sien hoe 'n ondersoeker met die probleme worstel, tot dankbaarheid stem.

In Hfst. X is enkele bladsys oor „De materiële Ethiek” na aanleiding van Dekaloë en Wysheidsboeke bygevoeg (die Spreuke van Utnapisjtîm, bl. 340, moet nou na sy vader Sjuruppak genoem word, vgl. J. J. A. van Dijk, *Sagesse suméro-akkadienne*, p. 101). In die laaste, die XIde hoofstuk gee die skrywer 'n nuwe behandeling van die toekomsverwagtings en hulle periodisering soos in sy Kopenhaagse lesing in 1953 voorgestel, 'n onderwerp wat seker meer plaasruimte vereis as wat aan 'n boekbespreking gegun kan word. Ook hier bring die skrywer ons in die volle stroom van die huidige wetenskaplike diskussie en konfronteer hy ons met die diepste gedagtes van die O.T.-iese profesie.

Daar is alle rede om Prof. Vriezen dankbaar te wees vir die verryking van die teologiese literatuur oor die Ou Testament wat hy ons in die tweede druk van sy „Hoofdlijnen” gegee het, waar hy die hooflyne nog weer skerp en duideliker en met meer bewysmateriaal gestaafd getrek het.

B. GEMSER.

30 November, 1955.